

Fotó: Visit Műreş

II. ORSZÁGOS MŰKOVÁCS-IPARMŰVÉSZETI KONFERENCIA • GYŐR

2024. május 22., 9:30–16:00

Apátúr-ház (9022 Győr, Széchenyi tér 5.)

RÓMER FLÓRIS
Művészeti és Történelmi Múzeum

— alapítva 1859 —

Moderátor: **Cserhalmi Zoltán** történész, főmuzeológus
(Rómer Flóris Művészeti és Történeti Múzeum, Győr)

DÉLELŐTTI SZEKCIÓ:

9:30 A konferencia köszöntése:

Székely Zoltán múzeumigazgató (Rómer Flóris Művészeti és Történeti Múzeum, Győr)
Dr. Pápai Emese művészettörténész, főmuzeológus, szervező (Rómer Flóris Művészeti és Történeti Múzeum, Győr)

9:50

Dr. Pandúr Ildikó művészettörténész (Iparművészeti Múzeum, Budapest): A Mátyás-templomtól a kőrmöcbányai Mária-házig. Kovácsoltvas épületdíszek az Iparművészeti Múzeum gyűjteményében

Az Iparművészeti Múzeum ma több száz darabos kovácsoltvas-gyűjteményt őriz. A korban és műfajban egyaránt sokszínű műtárgygyűttes kialakulásának kezdete szinte egyidejű a múzeum 1872. évi megszületésével. 1878-ból ismerjük a legkorábbi szereményt, egy Pécsről adományként bekerült 18. századi cégértartó konzolt. Az egyre gyarapodó gyűjtemény jelentős részének provenienciája azonban ismeretlen. Kivételt jelent az államosított Jungfer-műhelyből múzeumba került, 19. század végi mintaraktári anyag mellett néhány, különböző korszakokat reprezentáló egykori épülethez köthető alkotás. A kovácsoltvas-művesség változatos emlékei között található a kőrmöcbányai Mária-házból származó két késő reneszánsz vasalat, vagy a vörösvári templom egykori rokokó gyertyatartó falikarpárja. A legtöbb emlék világi és egyházi műemléképületek átalakítása révén vált múzeumi darabbá, melyek eredeti elhelyezése az eltelt évtizedek műtárgymozgásai során sok esetben feledésbe merült. Az újabb kutatások azonban ismét felszínre hozhatják származásukat, ahogyan az a budai Corvin tér egyik épületéről származó, 18. század eleji, adományképpen múzeumba került kapuoromzattal is történt. Archiv fotó és levéltári adatok segítették a budavári Nagyboldogasszony-templom (a Mátyás-templom) egykori, Madonnát gyermekével ábrázoló, 17. századi ablakrácsának azonosítását, amely évtizedekig ismeretlen eredettel szerepelt a múzeumi nyilvántartásban.

A budavári Nagyboldogasszony-templom (Mátyás-templom) egykori kovácsoltvas ablakrácsa, 17. sz.

10:20

Oniga Erika művészettörténész (Maros Megyei Múzeum, Marosvásárhely): A marosvásárhelyi Városháza és a Kultúrpalota műlakatos alkotásai

Dr. Bernády György (1864–1938) polgármester korszerű városépítői tevékenységében mindvégig megmutatkozott a kultúra- és művészetpártolói jelleme. A több, mint tíz éven átívelő építkezés során a közintézmények létesítésekor elsősorban a helybeli iparosok foglalkoztatását hangsúlyozta – a gazdaság fellendítése érdekében –, de a meghatározóbb épületeknél a korszak jelentős magyar művészeihez fordult. Ezen elv mentén készültek a város két legjelentősebb szecessziós épületének a kovácsoltvas alkotásai, noha mindkettőt ugyanazon budapesti építészpáros, Komor Marcell és Jakab Dezső tervezte. Míg a korábban épített Városháza (1906–1908) esetében Panajoth Albert lakatosmestert, a helyi szakiskola volt tanítványát bízták meg a munkálatokkal, addig néhány évvel később, „a magyar

Forreider József: A marosvásárhelyi Kultúrpalota kovácsoltvas ajtaja, (1911–1913)

képző- és iparművészet kincsesházának” szentelt Kultúrpalota esetében a díszműkovács alkotások kivitelezésére Forreider Józsefet, azt az iparművészt kérték fel, akiben az európai színvonalú magyar szecessziós vasművesség egyik kiemelkedő képviselőjét tiszteljük.

10:50 **SZÜNET**

11:00

Dr. Tóth István történész (Móra Ferenc Múzeum, Szeged): Szegedi műkovács-iparművészek az egyházak szolgálatában 1890–1944

Az előadás négy szegedi műkovács-iparművész, Bille János, Kónya György, Kecskeméti Antal, Fekete Pál alkotásait mutatja be, akik szegedi egyházak részére készítettek műveket, egyházi munkákat.

A bevezetőben a 18. századra datált egyházi épületekben őrzött, használatban levő műkovács-alkotások is szóba kerülnek. Ezek készítői ismeretlen mesterek, de jól jelzik a szegedi műkovácsosság kiemelkedő színvonalát. Ebben a Szent Miklós szerb ortodox templom darabjairól, a Szegedi minorita és ferences rendházak által őrzött

Bille János: A Dömötör-torony rácsos bejárati vasajtója, Szeged. (Archív fotó: Auer Lajos, Szeged, 1931.)

darabokról, a szegedi Szent Rókus-templom munkáiról, a szegedi Zsidó Hitközség templomához készült alkotásokról esik szó. Ezen kívül a szegedi dóm és a mellette lévő Dömötör-torony bejáratának mives kovácsoltvas ajtajáról kívánok beszélni.

11:30

Dr. Pápai Emese művészettörténész (Rómer Flóris Művészeti és Történeti Múzeum, Győr): Schima A. Bandi műkovács-iparművész fontosabb alkotásai a Győri Egyházmegyében

Schima A. Bandi műkovács-iparművész az 1920-as évek második felétől 1943-ig jelentős egyházi megrendeléseket teljesített a Győri Egyházmegye egész területén. Részt vett az 1920-as évek végén épült Győr-Gyárvárosi Plébániatemplom építési munkálataiban, akárcsak az 1930-as évek folyamán a győri Szent Imre-templom és a komáromi Jézus Szíve-templom műlakatos munkáinak kivitelezésében.

A mai napig is használatban levő liturgikus tárgyainak egész sorát őrzi többek között a Győr-Nádorvárosi Evangélikus Egyházközség, a csornai Jézus Szíve Plébániatemplom és a kapuvári Assisi Szent Ferenc-templom, a soproni Szent István Plébánia.

Az újonnan készített liturgikus tárgyak mellett a mester rendszeresen kapott kisebb-nagyobb restaurálási, kiegészítési megbízásokat is a régió egyházaiktól, melyeket a rá jellemző szakszerűséggel és körültekintéssel, a megrendelő igényeinek megfelelően kivitelezett. A gazdag életművön belül kiemelt hely illeti meg a Győr-Gyárvárosi Plébániatemplom kovácsoltvas korpuszát és a kapuvári Assisi Szent Ferenc-templom liturgikus tárgyait, akárcsak a győri Szent Imre-templom keresztelő kápolnájának kovácsoltvas ajtaját, valamint a Nagyboldogasszony-székes-egyház kapuzatát és tabernákulum ajtaját. Ezek az alkotások kétségtelenül az életmű legértékesebb darabjai közé tartoznak.

12:00–13:00 EBÉD

Schima A. Bandi: A Győr-Gyárvárosi templom monstranciája (1935) és cibórium (1927).
(Fotó: Tanai Csaba Taca)

DÉLUTÁNI SEKCIÓ:

13:00

Millisits Máté művészettörténész, művelődéstörténész (Pénzügyőr- és Adózástörténeti Múzeum, Budapest): Árkay Sándor (1841–1910) díszműkovács munkássága

Árkay Sándor a 19. század végének elismert budapesti díszműkovácsa volt, aki 1841-ben született az Arad megyei Világos településen. Árkay Aladár nagyapja, Ehrenguber Jakab csizmadia- és cipésmesterként dolgozott. Árkay Sándor és testvérei nevüket Ehrenguberről Árkaira (Árkayra) magyarosították. Árkay Sándor a kovácsmesterség tudományát Aradon sajátította el, majd később, 1868-ban Temesvárott műlakatosműhelyt nyitott. Ugyanabban az évben született Aladár nevű fia, aki a 20. század első harmadának kiemelkedő jelentőségű építészé lett. Árkay Sándor a következő évben Pestre költözött, és a mai Csengery (akkori nevén Árok) utcában nyitott műhelyt. A mester a budapesti 1885. évi Országos Általános Kiállításon az iparművészeti termékei mellett saját találmányú postaszekrényvel, ablakzáróval, zajtalan redőnyökkel mutatkozott be. Hazánkban elsőként kapta meg a császári és királyi udvari lakatos címet, később a Ferenc József-rend lovagja kitüntetését. Legjelentősebb munkái az Andrásy út különböző épületeihez kapcsolódnak. Árkay Sándor 1910. április 8-án hunyt el. Üzemének irányítását fia, Béla vette át.

Árkay Sándor: New York-palota lunetta rácsa, Budapest, 1894

13:30

Takáts Zoltán kovács, iparművész (a Magyarországi Kovácsmíves Céh atyamestere): Pécs város műlakatos ipara a 19–20. században

A kiegyezés után induló, ám az első világháború miatt átmenetileg megtorpanó művészi vasművesség és műlakatos- és műkovácsipar egészen a második világháborúig kiemelkedő eredményeket ért el és a kor legmagasabb európai színvonalán teljesített. A csúcspont minden bizonnyal Jungfer Gyula tevékenysége jelentette, neki, és nagyrészt az ő tanítványainak köszönhetően Budapesten és sok vidéki városban is találhatunk még napjainkban is bőven magas művészi értékű vasmunkákat. Győrben, Debrecenben, Szegeden, Kecskeméten működött műlakatos mesterek munkássága többé-kevésbé ismert, de a felsorolt városokhoz

Bizse János műlakatos cégére, 1910-es évek eleje

mérhető jelentőségű Pécs ebből a szempontból fehér foltnak számít. Pécsi születésűként, Pécsen nevelkedő, a mesterséget Pécsen elsajátító kovács-ipaművészként feladatomban éreztem, hogy ezt a fehér foltot próbáljam némileg színesíteni. Abban a szerencsés helyzetben voltam, hogy a Pécsi Művészeti Gimnázium ötvös szakán, 1964-ben, egy éven át az akkor nyolcvan éves id. Bizse János (1884–1968) tanítványa lehettem. Ő az egyetlen pécsi műlakatos mester, akiről Perekó Károly is említést tesz a *Magyarországi kovácsoltvas-művesség* című könyvében, és akinek a munkásságáról viszonylag sokat tudunk. Viszont az ő korában, és az őt megelőző időszakban is működtek jelentős műlakatos mesterek Pécsen, akiről a lehetőségeim szűk határai között igyekeztem információkat gyűjteni.

14:00

Dr. Terdik Szilveszter művészettörténész (Iparművészeti Múzeum, Budapest): Görögkatolikus templomok kovácsoltvas toronykeresztjei. Néhány 18–19. századi példa

Az utóbbi évtizedekben végzett terepmunkák és levéltári kutatások során lettem figyelmes néhány hazai és határon túli görögkatolikus templom tornyát díszítő, különleges formájú, kivételesen szép 18. századi kovácsoltvas toronykeresztre. Ezek egy része még eredeti helyén, egy másik része pedig másodlagos elhelyezésben, új funkciót kapva maradt fenn. Pontos készítési idejük néha a rajtuk szereplő évszám alapján egyértelmű, vagy szerencsésebb esetben levéltári forrásokból kikövetkeztethető. A kovácsmestereket azonban nagyon ritkán említik az írott forrásokban, a korabeli építési költségvetésekben sem mindig szerepel a nevük, bár a tervrajzokon a keresztek is hangsúlyos elemként tűnnek fel. Előadásomban főképp olyan példákat mutatok be, amelyek esetében a készítés ideje jól meghatározható, és a levéltári forrásokból a megrendelés körülményeire, a felszerelés módjára is vannak adataink. A legkorábbi, évszámmal is el látott (1739) darabok a nagykárolyi magyar görögkatolikus templom tornyairól származnak, míg a legdíszesebb, a 18. század utolsó évtizedeire datálható emlék a nagykállói templom tornyán maradt fenn. Érdekes kérdés, hogy a keresztek formájának (latin, kettős, vagy hármass kereszt) a korszakban vajon volt-e felekezetjelölő, vagy legalább a rítusidentitásra utaló szerepe. Nem biztos, hogy minden felmerülő kérdésre kimerítő választ tudunk adni, de megpróbálunk a további kutatás számára is értékelhető szempontokkal szolgálni.

A nagykállói görögkatolikus templom kovácsoltvas toronykeresztje, 18. század utolsó harmada

14: 30 SZÜNET

14:40

Csiszár Gyula díszműkovács, népi iparművész: Kelliár Ödön és Trauner Lipót műlakatos mesterek a pápai Kálvária temetőben található sírkerítései, valamint a Dunántúli Református Levéltár rácsának bemutatása

Előadásom során vázolom szülővárosom, Pápa, ismertebb műkovács alkotásait, különös figyelmet fordítva a 19. század végén – 20. század elején tevékenykedő két műlakatos mester, Trauner Lipót és utódja, Kelliár Ödön tevékenységére. Kutatásaim során több fennmaradt rajzot, tervet sikerült tanulmányoznom, melyek megvalósult darabjai ma is szép számmal láthatóak városunkban. Különös figyelmet fordítok a pápai Kálvária temető sírrácsaira, a kovácsoltvas elemek kivitelezésére, elsősorban szakmai szempontból elemezve, fotókkal illusztrálva azokat.

Az említett emlékek mellett a Pápai Dunántúli Levéltár speciális, összecsukható kovácsolt ajtajára is kitérek, mely saját munkám. Ez a kovácsoltvas ajtó a fennmaradt Trauner-Kelliár-féle rajzok alapján mintázott fémeszközök, ún. *odorok* használatával készült, melyek a mesterek szerszámainak rekonstrukciói. Előadásomat a 18. századi ferences templom kovácsoltvas áldoztató-rácsának bemutatásával zárom. Az áldoztató-rács kétszárnyú ajtaját 1938-ban készítette Kelliár Ödön műlakatos mester a győri Schima A. Bandi műkovács-iparművész közreműködésével.

Kelliár Ödön – Schima A. Bandi: A pápai ferences templom szentélyrekesztő rácsának kovácsoltvas ajtaja, 1938

15:00 HOZZÁSZÓLÁSOK

15:40 A KONFERENCIA LEZÁRÁSA